

folklor/edebiyat, cilt: 25, sayı: 100, 2019/4

“Söze Başlamak Daima Zordur” İlhan Başgöz’le Söyleşi*

Serpil Aygün Cengiz
Solmaz Karabaşa
Meryem Karagöz
Aysun Ezgi Bülbül Yılmaz
Safiye Özkan

İlhan Başgöz: Söze başlamak daima zordur. Bunun için bizim hikâyeciler sözlü bir giriş yaparlar tekerleme gibi. Müdami şöyle diyordu: “Kaz kazınan baz bazınan / Alaca tavuk çil horozunan / Delikanlı genç kızınan / Kaş oynatır göz inen.” Gene Âşık Müdami “Meydana çıkmış sazınan / Sohbet eder hep fazınan / Cümlelerin müsaadesiyle başlıyoruz, efendim”. Bu onun başlama formülü. Ben de cümlelerin müsaadesiyle başlıyorum. Şimdi soracağımız varsa sorun, yani yol açın bana. Siz soruyordunuz kitap hakkında tekrar sorun.

Solmaz Karabaşa: Duyduğum kadarıyla kendi hayatınızı yazıyordunuz, Hoca’m. Ne aşamada? Dört gözle bekliyoruz.

İlhan Başgöz: Hayatımın hikâyesi bitti. Geçen hafta tamamladım. Onun sonu nasıl bi-
tiyor size söyleyeyim. Yahya Kemal’in bir dörtlüğü vardır: “Bir merhaleden güneş ve derya
görünür, / Bir merhaleden her iki dünya görünür, / Son merhale bir faslı hazandır ki sürer,
/ Geçmiş gelecek cümlesi rüya görünür.” Bana henüz rüya görünmüyor. Ama son merha-
leye yaklaştığımı hissediyorum. Onun için Yunus’un bir dörtlüğü ile bitirdim: “Biz dünya-
dan gider olduk / Kalanlara selam olsun / Bizim için hayır dua / Kılanlara selan olsun.” İş

* Prof. Dr. İlhan Başgöz’le kendi hayatını konu edinen bu söyleşi *TÜBİTAK SOBAG 114K576 Sedat Veyis Örnek Sözlü Tarih, Biyografi ve Belgelik Çalışması* başlıklı proje kapsamında 28 Şubat 2015’te Ankara’da Orta Doğu Teknik Üniversitesi’ndeki lojmanlardaki evinde Serpil Aygün Cengiz, Solmaz Karabaşa, Meryem Karagöz, Aysun Ezgi Bülbül Yılmaz ve Safiye Özkan tarafından gerçekleştirilmiştir. Söyleşinin deşifresini Gamze Merve Erarslan yaptı. Söyleşinin kamera kaydı proje kapsamında açılan YouTube Kulaklı Orman Baykuşu kanalında izlenebilmektedir(<https://www.youtube.com/watch?v=Yol95EVobkk>, <https://www.youtube.com/watch?v=fE4o6mLpap4>).

Bankası'na gönderiyorum. Ne vakit basılır, o onların bileceği şey; çünkü bütün kitaplarımı yeniden basıyor İş Bankası. Yayımlanmış bütün kitaplarımı basıyorlar. Bekleyeceğiz. Efendim ben görür müyüm, görmez miyim basılmasını?!

Serpil Aygün Cengiz: O zaman buradan en başa dönebilir miyiz, Hoca'm, doğumunuza, Sivas'a, Gemerek'e?

İlhan Başgöz: Ben Gemerek'te arpaların içinde doğmuşum. Bu arpaların içinde iki tarih var benim doğumunda: 1921, 1923. Çünkü nüfus seçkiyemde aslı 1921, düzeltilmiş 1923 yazıyor. Amerika'ya gidince benden kimlik istediler, tabii verdim. Bir uzmana göndermişler. Uzman demiş ki "Bu 1923'tür." Halbuki aslı 1921'dir. Karıştırmış onlar. Böylece Amerika'daki bütün kayıtlarda 1923 geçer, ama ayı yok tabii. Berkley'de ilk defa bölüme gittim. Bölüm sekreteri sordu bana "Doğum tarihiniz ayı, günü, saati?". Çünkü ona göre emekli maaşı bağlarlar, ona göre muamele yaparlar filan. Ben de tabii "Arpaların içinde büyümüşüm" diyemedim. Dedim ki, "1923." Aradan birkaç ay geçti, tekrar sordu: "İlhan Bey doğum tarihiniz?" Ben de dedim ki "Ağustos 1923." Unutmuşum çünkü. Sekreter de dedi ki: "İlhan Bey insan anasından bir defa doğar. Ben sizin yerinizde olsam ne vakit doğduğuma bir karar veririm." [Gülüsmeler] Ben de "15 Ağustos 1923" dedim. Onda ısrar ettim. Şimdi Amerika'daki bütün kayıtlarda 15 Ağustos 1923'tür. Onun yüzü gözü hürmetine ben tam 1997'ye kadar görevde kaldım. Çünkü 1995'te filan, 1995'e kadar öğretim üyeleri 60-70 yaşına basınca emekli edilirdi. Zorunluydu bu. Değişince tarihi uzadı benim emekliliğimin, dört beş sene çalıştım. Şimdi bu kanun değişti. Şimdi bir öğretim üyesi; sağlığı müsaade ettikçe ve kendi istedikçe öğretim üyeliğine, ders vermeye devam eder. Tabii bizim YÖK hazretleri şimdi 65'te emekli ediyor. Devam edemiyorsunuz artık değil mi? 65 mi 67 mi?

Serpil Aygün Cengiz: 67 galiba.

İlhan Başgöz: Bu yaş, üniversite hocalarının en olgun yaşı. Yaş ortalaması da dehşetli yükseldi şimdi. Bir yandan yeni öğretim üyesi arıyorlar, üniversite açıyorlar. Bir yandan genç yaşta emekli ediyorlar. Ben doksamı geçtim, hâlâ ders veriyorum. Yani demek ki yapılabilir bu.

Serpil Aygün Cengiz: Sivas'ta doğdunuz, Hoca'm, sonra, eğitiminiz? Babanız öğretmen?

İlhan Başgöz: Evet, babam Gemerek İlkokulu'nda öğretmendi. Ben okula altı yaşında filan yahut beş yaşında başladım; çünkü babam öğretmen olduğu için bende yaş haddini beklemediler, [yoksa] yedi yaşında öğrenci olurdunuz. Okula başladım. Ben ta küçük yaştan beri şiir okumayı seviyormuşum. Öğretmenler beni odalarına çağırıyordu: "Gel gel, bize bir şiir oku." Ben de nerden aklımda kaldı bilmiyorum, herhalde bir müsamereden kalmış, işte bir çocuk ilaç dolabını açmış, dinlememiş annesini babasını, bir zehirli ilaç içmiş, "Kıyım kıyım kıvyanıyor" diye ben okurdum ve dehşetli gülerlerdi bana: "Hadi bir daha anlat, hadi bir daha anlat." Sonra o yaşlarda yani yirmi yedi, yirmi sekiz filan ben öğrencilere katılırdım. Millî bayramlarda giderdik Hükümet Meydanına şarkılar söyleyerek, ben de katılırdım. Benim şarkılarım şöyleydi aklımda kaldığına göre: "İsmet Paşa Kemal Paşa nallandı, Anadolu baştan başa sallandı." Sonra

çok düşündüm tabii böyle bir marş olmaz. Herhalde şöyle bir şey bu: “İsmet Paşa Kemal Paşa namlandı, Anadolu baştan başa şanlandı.” Sonra bir şarkı daha vardı, o da etli sulu bir şey: “Etli cumhuriyeti de siz sulu Türk milleti, payıdar etsin cihanda Hak bu devleti” Bunu biliyorum ne olduğunu: “Etti cumhuriyeti, siz ulu Türk milleti” öyle bir şey olacak. Ama benim aklımda hep şey kaldı, etli sulu cumhuriyetle, nallanan İsmet Paşa ile Kemal Paşa. Sonra bir müsamerede rol aldım ben. İlkokulun 4. sınıfında filandı. “Turan” diye bir müsamer, oyun. Ben de Erkan-ı Harp yüzbaşısı oluyorum. Cepheden anneme mektup yazıyorum. Annem de Gülbeyaz isminde bir Ermeni kız. Benim sınıfımda iki tane Ermeni vardı, biri Gülbeyaz, biri Karos’tu. Annem mektubu alıyor, yüzüne gözüne sürüyor: “Turan’ım yavrum, mektubun da güller gibi kokuyor...” filan böyle bir şey söylüyor. Sonra Remzi diye bir arkadaşımız vardı, o da oturdu bir şarkı söyledi oyunda. Sesi güzeldi Remzi’nin. “Ey mavi dağ rastladın mı babama? Söyle bana şimdi gelsin o babam. Ey akarsu deren yakar kalbimi, babam senden bir yudum su içti mi? Saklıyorlar niçin benden babamı...”, o da böyle bir türkü. Güzel bir türküydü. Sonra şeyle tanıştım. Bu Turan oyununu yazan Rasim Çeliker isminde, Sivas’ta Mal Müdürü olan birisiymiş. Bu Rasim Çeliker, benim babamın öğrencisiymiş, sonradan tanıştım. Bana onun başka bir yardımı oldu. Ben Dil [ve] Tarih[-Coğrafya] Fakültesi’ne girerken iki ay geç kalmıştım; çünkü liseyi bitirince Harp Okulu’na başvurduğum, subay olmak istiyordum. Çünkü babam ölmüştü o sene, kalabalık bir ailem var, hemen bir maaşa konayım diyordum. Başvurdum Harp Okulu’na. Kulaklarımda bir arıza çıkardılar. *Sıkatis* varmış, yani yara. Çocukluğumda geçirdiğim bir kulak iltihabından kalmış. Beni almadılar Harp Okulu’na, çok üzüldüm. İl Sağlık Bölümü’nün Başkanı [bir] orgeneral vardı. Ben gideyim, ona bir rica edeyim dedim. Orgenerale gittim, evraklarımı gösterdim, ben dedim “Subay olmak istiyorum.” Baktı notlarıma filan gayet iyi. “Bak evladım,” dedi, “Ben sana yardım etmeyeceğim, sonra sen bana çok dua edeceksin.” dedi. Hakikaten çok dua ettim sonra ben bu generale. Ondan sonra Dil Tarih’e başvurduğum. İki ay geç kalmışım. Saffet Korkut diye dağ gibi bir kadın vardı. Dil Tarih’in müdürü. Düşünün 1939-1940’ta Dil Tarih’in müdürü bir kadın, o kadın İngiltere’de okumuş, çok iyi İngilizce biliyor. Gittim. Ben ona işte “Dil Tarih’e girmek istiyorum.” “Neredeydin iki ay, evladım?” dedi. Ben de anlattım böyle böyle, tuttu bana sorular sordu. Kimsin, baban ne iş yapıyor, ailen kimdir, nasıl geçiniyorsunuz anlattım. “Evladım,” dedi. “Biz sizin gibi halk çocuklarını almayaacağız, kimi alacağız bu okula?” dedi. İdari burs imtihanını kazanmıştım. “Ben sana iki aylık bursunu da verdiririm. Yalnız git herhangi bir doktordan bir rapor al, sen iki ay hastaydın.” Ben de Rasim Bey’e yazdım Sivas’ta. O bir doktordan bana iki aydır hasta olduğuma dair rapor aldı ve ben Dil Tarih’e böylece girdim. Bu Rasim Bey sonradan hastalandı, Ankara’ya geldi. Yürüyemiyordu, çok yorgundu. Evimizin böyle merdivenleri vardı, onu sırtıma almak suretiyle merdivenlerden çıkardım. “İlhan Bey,” dedi, “Bana borcunu ödedin sen.” dedi. Ondandil Tarih’te Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne girdim.

Serpil Aygün Cengiz: Hoca’m, bu kaydı özellikle Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Halkbilim [Bölümü] öğrencileri için çekiyoruz. O nedenle Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi dönemini böyle uzun uzun bize anlatsanız, kimler vardı, kimler hocalarınızdandı?

İlhan Başgöz: Dil Tarih ile halkbilimi ilgilendiren neler vardı? Tamam. Dil Tarih’te de çok iyi hocalarda okudum. Abdülbaki Gölpınarlı Divan edebiyatı hocamdı. Pertev Naili Boratav halk edebiyatı hocamdı. Ferit Kam diye çok tatlı yaşlı bir adam, bize metin şerhi okuttu. Ben ilkten Türk Dili okumak istiyordum. 1943’te Pertev Bey geldi. Pertev Bey ilk derse gir-

di. Ben fikrimi değiştirdim, dedim ki “Ben halk edebiyatı çalışacağım.” çünkü Pertev Bey’in söylediği Őeylerin içinde yaşamışım ben. Masaldı, ocuk oyunlarıydı, halk oyunlarıydı filan. “Tamam” dedim, “Ben Pertev Bey’den doktora yapacağım.” Ders bitti, doktora tezim o yılda ben ilmi yardımcı oldum. O yıllar Dil Tarih’in çok siyasi bakımdan karma karışık yılları. Şimdi de galiba Dil Tarih yle. Ne oluyor sizde? Sizde lenler filan olmuş?

Serpil Aygün Cengiz: Yok, Hoca’m, yaralanmış bir güvenlik görevlisi.

İlhan Başgöz: Silah filan kullanılmış.

Serpil Aygün Cengiz: Olmuş Hoca’m, evet.

İlhan Başgöz: O vakit bu hale daha sonra geldim. Pertev Bey’den ben doktoramı yaptım. Pertev Bey’i, Behice Boran’ı ve Niyazi Berkes’i, niversitelerarası kurula, niversite senatosuna götürdüler. Senato bunların içine son verdi, görevine. Ancak bunun kesinleşmesi için İstanbul niversitesi senatosunun onaylaması lazımdı. Bakan da Reşat Őemsettin Siner oldu. Almanya’da Talebe Müfettişi. Aynaya baksa “Bir komünist gördüm!” diye bağıran bir adam. Taktı hocalara. İsmet Paşa da kendi elleriyle kurduğu Köy Enstitülerini terketti. İsmail Hakkı Tonguç mahkemeye verildi, müdahale etmedi. Yani 1940 il 1945 arasındaki politikası İsmet Paşa’nın tam tersine döndü. Bu arada niversitelerarası kurul toplandı, kararı onaylamak için. Fakat gelenler gürültüye pabuç bırakacak insanlar değil. Sıddık Sami Onar, Hukuk Fakültesi’nin Başkanı. brlerinin ismini Şimdi hatırlamıyorum. Bir general Tıp Fakültesi’nin başında, Ekonomi Fakültesi’nin başında öyle gayet güçlü adamlar. Onları toplamışlar. Bakan da gelmiş. Demiş ki: “Siz herhalde karar verdiniz de, kanunları nasıl uyduracağız diye düşünüyorsunuz.” Sıddık Sami demiş ki: “Biz buraya vicdanımızın sesini dinlemeye geldik, bir Şeylere bakacağız. Vesikalara, olayları inceleyeceğiz, vicdanımıza göre bir karar vereceğiz.” Besim Ömer Paşa, Tıp Fakültesi’nin başında. O da buna benzer bir Şeyler söylemiş. Milli Eğitim Bakanı demiş ki: “Moskova radyosu gibi konuşuyorsunuz.” Onun zerine mer Paşa demiş ki: “Bana bak, benimle böyle konuşamazsın. Sen daha ananın kucağında bebeyken ben Rus cephesinde kurşun atıyordum.” Tuttular kaldırdılar hocaların kararını. İşlemden döndü. Pertev Hoca ilk derse giriyor. Biz de Enver Gökçe ile bir tutturduk: “Tuna Nehri akmam diyor, etrafımı yıkamam diyor. Őanı büyük Pertev hoca, Dil Tarih’ten çıkmam diyor.” Bunun için bizi mahkemeye

verdiler, hemen de sorguya çektiler. Bir Şey çıkmadı tabii. Böylece, kurulla atamayınca mahkemeye verdiler hocaları. Biliyorlardı ki mahkemeden de bir Şey ıkmayacak. Mahkeme uzun sürdü, uzun oluyor. Tanıklar gitti, tanıklar geldi. Ben de tanıklık ettim. Efendim, Zeynep diye bir hanım öğrencimiz vardı. O da benim gibi ilmi yardımcı. Soyadını söylemedim, hâlâ sanırım etkin, tanıyormusunuz?

Serpil Aygün Cengiz: Tanıyoruz, Hoca’m.

İlhan Başgöz: Zeynep Hanım mahkemede tanıklık yaptı. Pertev Hoca bize bir sömestr Tanzimat edebiyatı okutmuştu. Hüseyin Rahmi’nin romanlarını inceliyoruz. Bize bir anahtar verdi. İşte roman kahramanlarını tanıtınız, romanı özetleyiniz, kahramanların fikirleri, kendi

fikirleri, Hüseyin Rahmi'nin fikirlerini filan. Böyle bir beş maddelik anahtar. Zeynep mahkemeye geldi. Adını söylemeyeceğim. "Pertev Bey bize bir anahtar verdi. Ben ona göre ödev yaptım. Hüseyin Rahmi için. Hüseyin Rahmi'nin beş romanı için. Sonra bu ödevi götürdüm *Ülkü Dergisi*'ne verdim. Burada komünistlik var diye basmadılar" dedi. Hakim, Pertev Bey'e sordu: "Ne diyorsunuz Pertev Bey?" diye. Pertev Bey dedi ki: "Ben karıştırdım bir dakika. Ödevi Zeynep Hanım yapmış. Konu Hüseyin Rahmi'nin beş romanı. Ancak ben bir anahtar vermişim. Acaba ben mi komünistim, Hüseyin Rahmi mi komünist, Zeynep Hanım mı komünist?" Herkes güldü böyle, kendini tutamadı. Ben de bir ödevi yaptım. Ben de götürdüm *Ülkü Dergisi*'ne verdim, benimkini yayımladılar. Sonra bu ifadeler yüzünden beni Dil Tarih'te tutmadılar. Zeynep asistan olarak kaldı Dil Tarih'te. Beni Tokat Lisesi'ne Edebiyat öğretmeni olarak sürdürdüler. Sonra biliyorsunuz, Pertev Bey Paris'e gitti. Sonra orada hocalık yaptı. Sonra, Fransa'nın en büyük araştırma ödülünü aldı. Sonra üç dört yıl evvel, ben burada değildim, Pertev Bey ilk defa İstanbul'a gelmiş. Çünkü bir folklor kongresi oldu. Anlatayım, ilgilendirir sizi. Toplantıya gelmiş. Çıkmış dinleyicilerin karşısında. Ona daha evvel ödül veren Truva Kültür Turizm Cemiyeti, çıkmış Pertev Hoca: "Merhaba yoldaşlar" demiş. Katıldım gülmekten yani. "Ben komünistim ancak böyle selamlarımı size filan değil mi?" Pertev Bey bir zaman gelmedi Türkiye'ye. Çünkü, 1967'de zannediyorum, tarihi iyi hatırlamıyorum, bir folklor kongresi oldu.

Serpil Aygün Cengiz: 1975.

İlhan Başgöz: 1975 mi? Olabilir. Tarihleri aklımda tutamıyorum. Pertev Bey'i davet ettiler. Beni davet ettiler Amerika'dan. Gelen delegelerin büyük kısmı Balkanlardan, komünist memleketlerden, Rusya'dan var. Ben bildirimim özetini yolladım. Pertev Bey yollamış. Bastılar bunu bir kitap halinde. Bana davetiye geldi, "Filan gün Bakanın kokteyline buyurun, filan otelde kalacaksınız, filan davette bildiriminizi vereceksiniz." Kalktım geldim ben de. İstanbul'da komitenin toplanacağı otele gittim. Otelin önünde bir masa kurmuşlar böyle. Gelenin adını soruyorlar. Benim adımlı sordular, söyledim. "Sizin adınız bu listede yok" dediler. "Allah Allah, nasıl benim adım yok?!" "Bak işte, bu Bakanın mektubu, şu kokteyl daveti, şu kalacağım otelin adı." Fıs fıs fistan sonra biri dedi ki,

"Sizin adınızı listeden çıkardık." "Ee niye?" "Yol paramız yoktu çünkü." Ben tuttum, bizim Bölümün Başkanına, Indiana Üniversitesi'nde, adı Denis Sinor'du, bir telgraf çektim. "Böyle böyle" dedim. Öyle konuşmuştum onunla. Korutürk'e bir telgraf, "İlhan Başgöz orada yalnız kendisini değil, Bölümümüzü ve Indiana Üniversitesi'ni temsil ediyor. Konuşma hakkı elinden alınmış, lütfen müdahale ediniz." Korutürk de bunu Dışişleri Bakanlığı'na yollamış. Dışişleri Bakanlığı'nda bir Genel Müdür var. Kültür Dairesi Genel Müdürü adını birazdan hatırlarım. O çağırıldı, "İlhan Bey" dedi. "Bunlar biliyorsunuz söz dinlemiyorlar, arsız adamlar. Bizim sözümüzü de dinlemediler, [sizi] Paris'e gönderelim, bizim hesabımıza on beş gün gezin." Önce bir "Teşekkür ederim, Paris'e filan gitmiyorum. Ancak bana vereceğiniz parayı bizim Bölüme

yollayın.” Onlar her yıl, üç sene [boyunca] 2500 dolar para yolladılar Indiana Üniversitesi’ne. Biz o parayla yayın serimizi kurduk. Üniversitemiz[de], yirmi tane filan İngilizce kitap yayımladık biz. Sonra devam etti o seri. Böylece, ondan sonra Ecevit davet etti beni rahmetli, “İlhan Bey, bunları biliyorsunuz siz” dedi, “Ben hiç bir şey söyleyemiyorum.” Bana eliyle çay ikram etti filan. Tanışıklığımız orada başladı Ecevit’le, sonra devam etti. Daha sonra kongre toplanmış ertesi gün. Kıyametler kopmuş: “Neden Türk folklorunu temsil eden iki değerli insan çıkarıldı?” Bir kısım tebliğini geri çekmiş. Cengiz Bektaş’ın bir sergisi vardı, sergiyi kapatmış. Böylece gazetelerde ertesi gün başlık: “Kongrede Skandal. İlhan Başgöz’le Pertev Naili Boratav kongreye alınmadılar.” Müthiş bir yayın yapıldı. Sonra bir tarihte Hükümet değişti. Demirel iktidara geldi. Ondandır evvel Bozkurt Güvenç Kültür Genel Müdürü, müdür nedir öyle bir şey, beraber hazırladık Amerika’dan kimlerin davet edileceğini. İyi ilişkilerimiz vardı Bozkurt Güvenç ile. Değişince Hükümet, Dil Tarih’te bir doçent vardı, Emin Bilgiç, bizi Dil Tarih’in koridorunda görse öbür tarafa gider yani, çok kötü aramız. O Genel Müdür olmuş. O emir vermiş “Çıkarın bunların isimlerini” diye. Sonra da beni mahkemeye verdi. Kazandım, yol paramı ödemeye mahkum ettiler. Hem de adını zikrederek. Fakat ödemedi, otoritesini kullandı Hükümetin, alamadım. Böylece fasıl kapandı. Pertev Bey bu yüzden alındı, üzüldü, gelmedi bir zaman, ta 1960’lı yılların sonuna kadar Türkiye’ye gelmedi. İlk defa Emre Kongar Kültür Müsteşarı olunca Pertev Bey’e bir ödül verdi, bana bir ödül verdi. Ondandır. Ben zaten darılmadım Türkiye’ye, gittim geldim. Bakanlıkta işim olmadı, ama gidip geliyordum. Böylece Pertev Bey’in kırgınlığı da son buldu bu davetle. Dil Tarih’te mahkemede Pertev Bey’in lehine şahitlik edenler sürüldü. Beni Tokat Lisesi’ne edebiyat hocası sürdürdüler. Orada iki yıl hocalık yaptım. Sonra, ne tuhaf isimleri hatırlamıyorum, yeni bir Milli Eğitim Bakanı geldi. Hatırlayacağımız, 1948-50 arasında...

Serpil Aygün Cengiz: Amerika’ya gitme maceranız o sırada gelişti değil mi?

İlhan Başgöz: O çok daha sonra. O beni işten çıkardı. Bir zaman askere gittim filan. Ondandır sonra 1959’da, Ankara’da oturuyorum, işsizim, askerliğim bitmiş. Bir gün kapı çalındı. Ekrem Üçyiğit diye bir arkadaşım vardı. Ekrem Üçyiğit, biz Pertev Bey ile Kars’ta araştırmaya gidince Lise Müdürüydü. Onun lisesinde misafir edildik biz de. Her akşam Ekrem Bey ile çıkardık, Kars çayı boyunca tartışırdık. Efe bir adamdı, kabadayı bir adam, hep yeni fikirlerle tartışmak isterdi. Tabii sosyalizmi tartıştık. Ben tartıştım, Pertev Bey katılmadı öyle şeylere. O halk edebiyatından başka bir şey konuşmazdı. Onunla bir ahbablığımız var.

Ankara’da oturuyorum, bir gün kapı çalındı, Ekrem Bey. “Hayrola, Ekrem Bey?” dedim. İçeriye geldi. O Ankara Koleji’ne Müdür olmuştu, gidip gelirken bize uğrardı, annem mantı yapardı. “İlhan’cığım” dedi, “Amerika’ya gitmek ister misin?” “Şaka mı yapıyorsun?” dedim. Hani ben o vakit rüyamda görsem Amerika’ya gittiğimi, herhalde beni tevkif edecekler filan diye yorumlardım. Olay şuymuş: Tevfik İleri Bakan. Bir eğitim reformu yapmak istemiş.

Amerika'dan da Ford Vakfı'na denmiş ki, "Bize lütfen bir uzman gönderin." Amerika tabii kendi uzmanını gönderince kesenin ağzını açar. Kaliforniya Üniversitesi'nin Eğitim Fakültesinin Dekanı, Howard Wilson diye bir adamı göndermiş. Wilson dolaşmış Türkiye'yi. Hangi okula gitse köşede bir Atatürk var, Atatürk köşesi. Adam Türkiye'yi bilmez, Türkçe bilmez. "Herhalde" demiş, "Atatürk'ün Türk eğitimi üzerinde çok büyük etkisi var. Bize bir *scholar* gönderin de, bir bilim adamı Atatürk ve eğitim hakkında kitap yazalım." Tutmuşlar, Ekrem Bey ve bir de Fahir Bey, onu da tanıyorum, iki isim teklif etmişler. Ford'un Ankara'daki temsilcisine. Bu iki ismi Kaliforniya'daki Eğitim Fakültesi Dekanına bildirmiş, birini seçin diye. Ben şanslıydım. Kaliforniya Üniversitesi'nde Tietze var, Andreas Tietze. İstanbul'dan tanıyorum. Andreas Tietze dünyanın tek değerli dil bilgini bana göre. Almanca, Fransızca, Latince, İngilizce, Türkçe, Türkçe'nin tüm lehçelerini gayet iyi bilen bir adam. Ona yazdım. Ben İstanbul'da işsizken bir defa benim evime kadar gelmişti, çünkü İstanbul Üniversitesi'nde adamcağıza bir hocalık bile vermediler yani. Geldi bana yardım etti bilmeceler üzerinde, oradan tanıyorum. Ona bir mektup yazdım. Emel Hak da orada Dil Tarih'te. [Wolfram] Eberhard benim folklor hocam. Orada Sosyoloji Bölümünün Başkanıydı. Ona da yazdım. İkisi de beni tavsiye etmişlerdi Wilson'a. Wilson beni seçti. Anlatayım mı teferruatını?

Serpil Aygün Cengiz: Tabii, Hoca'm.

İlhan Başgöz: Bana bir aylık bursum geldi, 450 dolar. O vakit 450 dolar, 1959'da büyük para. Sonra biletim geldi. Bekliyoruz, gideceğiz. Emniyet Genel Müdürlüğü'ne başvurdum. Pasaport alacağım. Cevap gelmez. On beş gün geçer, cevap gelmez. Bir ay geçer, cevap gelmez. İki ay geçer cevap gelmez. Bir gün gittim hükümet binasına sordum. Sordum, "Orada kimler var? Ben pasaporta başvurdum." "Al" dedi, "Cevabı geldi" dedi. Benim elime bir zarf verdi. Zarfın arkasında üç ay var, kırmızı ay, bu "Kimseye verilmez" demektir. Fahri Bey'e verilecek, bana verdi bunu, ben de merak ettim. Çıktım hükümetin bahçesine, oturdum bir banka. Açtım, eyvah! "İlhan Başgöz'ün yurt dışına çıkması tehlikelidir, pasaport verilemez. Nedenleri: 1) İlhan Başgöz, komünist olarak tanınmış Ruhi Su ile çeşitli şekillerde temas etmektedir, 2) Paris'e giden, giden de değil, Paris'e kaçan komünist Pertev Boratav, İlhan Başgöz'e bir mektup yazmıştır. Demiştir ki: 'Şimdi Türkiye'de durum müsait görünüyor. Bundan gayemiz için istifade edelim.' 3) İlhan Başgöz komünist Yaşar Kemal'e bir telgraf çekmiştir. Şunu demiştir: 'Bu şifreyi çözemedik.'"

İç yüzünü anlattım bunların size, gayet komik. Fikret Otyam'la Çukurova'da geziyoruz biz. Bir geziye çıktık. Nereye gitsek işte, ormandır, sudur, ağaçtır hep Yaşar'ı hatırlatıyor, Yaşar Kemal'i. O vakit *İnce Memed* bir ödül kazanmıştı. Tuttuk Yaşar'a bir telgraf çektik. Çukurova'da nereye gitsek sesin kulaklarımızda çın çın ötüyor: "Bu şifreyi çözemedik."

İkincisi, Pertev Bey'den hakikaten bir mektup geldi bana, diyor ki: "İlhan'cığım, 1960 devrimi olmuş. Şimdi Türkiye'de durum müsait görünüyor. Lütfen Ahmet Hamdi Tanpınar'a git. O sana bir asistanlık verebilir." Ben de kalktım, Ahmet Hamdi Tanpınar'a gittim hakikaten. Tanpınar dedi ki: "Ben hocanı buraya aldırmadım üniversiteye, sen başvurunu yap, sana bir asistanlık veririm." Adamcağız bir hafta sonra vefat etti. Hani "gayemiz" denmişti, "Gayemiz için istifade edelim, vaziyeti müsait görüyorum"un iç yüzü de bu.

Ruhi Su'ya gelince. Ruhi Su ile özel bir meseleden dargındım, görüşmüyordum. Bir gün bana bir haber geldi, dediler ki, İhsan İpekçi adlı bir film yapan varmış, filmci. O bir Köroğlu

filmi yaptırmak istemiş. Türkülerini de Ruhi Su okusun istemiş. Ruhi de demiş ki “İlhan Başgöz’den, Doğu Anadolu’dan toplanan Koroğlu türküleri vardır. Onları getirsin dinleyeyim, birkaçını seçeyim, siz satın alın onları.” Ben de ses makinamı aldım; *Grundig* bir ses makinasi, zebellâ gibi bir şey, ağır. Türküleri götürdüm, Ruhi dinledi, seçti ve o seçtiği türküler için de bana İhsan İpekçi 2500 lira para verdi. Çok para. Bir de anlaşma yaptık. İşte film çevrilip gösterilirken türkülerin İlhan Başgöz’den alındığı belirtilecektir. Ruhi Su ile görüşmemiz bizde bu. O vakit 1960 askeri darbesi olmuş. Ben ona devrim diyorum, çünkü, getirdiklerine bakarsanız 1960’ın, yeni bir senato getirdi, İşçi Partisi kuruldu, yeni bir anayasa getirdi; Türkiye’nin en liberal, en özgürlükçü anayasası, sonra basın serbest oldu filan bir sürü şey. Fikret Otyam’a gittim. “Otyam, böyle böyle, ben gidemiyorum, ne yapayım?” “Ben seni Sami Küçük’e götüreyim.” dedi. Sami Küçük albay burada ve sosyal komitenin başkanı. Beni Sami Küçük’e götürdü. Sami Küçük böyle kupkuru bir odada oturuyor. Masa çıplak filan, gayet sade bir oda. [19]61, efendim. Ben unuttum neler anlattığımı. Sonra Sami Küçük ile yedi sekiz yıl sonra Ankara’da karşılaştık. Ona hatırlattım. “Ben anlatayım” dedi ne olduğunu. “Uzun boylu bir adam girdi” dedi, “Kitaplarını masamın üstüne attı, ‘Bunları ben yazdım’ dedi ve ağlamaya başladı...” Ağladığımı hatırlamıyorum, ama o hatırlıyor. “Otur” dedi, bir şeye oturtmuş beni. Bir çay ısmarlamış. “Ne oldu? Niye sen?” “Böyle böyle bana davet geldi, param geldi, biletim de geldi. Bana pasaport vermiyorlar.” “Niye vermiyorlar?” “Ben 1952 senesinde tevkif edildim. Onun için.” “Peki.” demiş. “Otur yaz şuraya olanları.” Ben yazmışım. Almış yanına Suphi Gürsoy’u, o da askeri komitenin üyesi. İçişleri Bakanı’na gitmişler. “Bakın bakalım.” demiş, “İlhan Başgöz’ün dosyasını getirin ne var?” Dosyayı getirmişler. İşte bir şey var. 1952 tebligatında tevkif edilmiş çıkmış. “Peki şimdi nerede bu arkadaşlar?” demiş: “Vallahi bilmiyoruz.” “Bilmiyorsanız öğrenin, bakın bu adam buraya geldi. Amerika’ya davet edilmiş. Şöyle şöyle olmuş. Aradan geçmiş on seneye yakın zaman. Bu adam işinde gücünde. Siz onun pasaportunu verin.” “Olur” demişler. Bana haber geldi. Telefon geldi, benim telefonum yok ama üst katta Hikmet Şimşek oturuyor. Hikmet Şimşek benim kayınbiraderimdir. Ona telefon etmişler: “İlhan gitsin pasaportunu alsın.” Koşa koşa almaya gittim pasaportu. İçeri girdim Emniyet Genel Müdürlüğü, bir ihtiyar böyle bir masanın başına oturmuş, çok yaşlı bir adam. Önünde kutular var şöyle şöyle. Kutularda da küçük küçük fişler var. Kim olduğumu söyleyince o fişleri karıştırdı, karıştırdı, birisini aldı, müdürün odasına girdi. Ne söylediğini hatırlamıyorum. Adam herhalde alçak sesle konuşuyordu. Yalnız müdür şunu dedi: “Beyefendiye hiç bir şey sormayacaksınız, pasaportunu vereceksiniz.” Hayda, benden resim filan istediler, sağladım. Pasaportumu aldım, ayaklarım kıcıma değe değe eve geldim. Evliyim, evi boşalttık. Eşyaları dağıttık, efendim. Bavullarımızı hazırladık. Ertesi gün uçağa bineceğiz. Akşam bir arkadaşım, Kemal Güçan diye bir arkadaşım. Vali oldu sonradan, çok akıllı çocuk o. Koşa koşa geldi. “İlhan’cığım” dedi. “Benim Emniyette bir tanıdığım var, yüzbaşı. O dedi ki, ‘İlhan Başgöz gideceğini zannediyor, ama yarın onu uçaktan indireceğiz.’ ‘İnsana şey gelir, ne dersiniz ona? İnme iner yani insana. Eyvah! Ne yapayım? Çıktım yukarıya. Bu Sami Küçük rahmetlik. Bana telefon numarasını vermişti, ‘Bir şey olursa telefon et’ diye. Telefon ettim, ‘Böyle böyle’ dedim, ‘Beni indireceklermiş.’ ‘İlhan Bey’ dedi, ‘Seni uçaktan indirecek Türkiye Cumhuriyeti’nde hiçbir kuvvet yoktur. Rahat ol, yolun açık olsun.’ Hakikaten ertesi gün gittik. Uçağa bindik. Uçak İstanbul’dan normal inişini yapıyor. Biz de sanıyoruz ki eyvah bizi indirecekler. Oradan Londra’ya gittik.

Gidiş o gidiş. Ondan sonra Kaliforniya Üniversitesi'nin Rektörüne buradan mektuplar gidiyor, "Siz bir komünisti niye götürdünüz?" Üç beş tane mektup, kimler yolluyorsa? Ne acı bir memleket ya! Çekmiş gitmişim. Ha bir de Sami Küçük'e demişim ki "Madem ben tehlikeliyim, yurt dışına çıkmam tehlikeli, ne ala! Bıraksınlar, tehlikeden kurtulsunlar, Amerika düşünsün. Ben oraya gidiyorum. Amerika beni çağırıyor, davet ediyor." Ondan sonra Rektör, Kaliforniya Üniversitesi'nin Rektörü presidente gitmiş. President Eisenhower, o vakit askerlikten sonra bir ara Rektörlük yaptı. Mektupları göstermiş, "Ne yapayım ben?" demiş. demiş ki: "Bu adam Stanford için vize aldı mı? "Aldı." "Yırt at sen bu mektupları" demiş. Böylece ben Kaliforniya'ya yerleştim. Vize almak da uzun iş, ama uzatmayayım isterseniz. Ona gereği varsa, Londra'da anlatayım neler olduğunu.

Serpil Aygün Cengiz: Hoca'm biz bu Amerika'daki, Türkiye'deki düzenlediğiniz ilk halkbilim yaz okulunda hatırlarsınız, anlatmıştınız bize uzun uzun Amerika'daki halkbilim teorileriyle nasıl tanıştığınızı, alan çalışmanızı ve teorileri.

İlhan Başgöz: Anlatayım. Ben Amerika'ya gittim. Tabii Pertev Hoca'dan okuduk, ama kütüphanemizde bir tane yabancı kitap yoktu. Bir Fransızca kitap vardı. Ben ondan bir makale okumuşum, bir de "Düğün Türküleri mi Ağıt mı?" diye Türkçe makale yazmışım. Başka bir şey yok. Türk folkloru okumuşuz. Orada Kaliforniya Üniversitesi'nde Berkeley'de hem Türkçe öğretiyorum; hem Türk folkloru dersi veriyorum. İlk derse girdim. Aaa öğrencilerin birinin yanında köpek, birinin elinde sandviç, birinin sırtında bebek! "Korkunç hakarettir bu bana!" dedim. Arkadaşlara söyledim, "Yok" dediler, "Bize de öyle oluyor, o senin için değil, hepsi öyledir." Hakikaten köpek de oraya oturdu, hiç sesini çıkarmadı, bebek de ağlamadı. Böyle başladım. Yalnız folklorlarda yeni gelişmeler nelerdir, yeni teoriler nelerdir, hiçbirisinden haberim yok. Zaten İngilizce'm çok az. Zor okuyorum, zor anlıyorum. Yalnız folklor kongrelerine her yıl katılıyorum. Gidiyorum, dinliyorum. Kendimce bir şeyler anlamaya çalışıyorum. Yavaş yavaş da İngilizce'm ilerledi. Böyle anlıyorum konuşulanı, yazılanları anlıyorum. Buradan çok büyük bir arşiv götürdüm. Bugün size bıraktığım, Dil Tarih'e verdiğim arşiv. Yani o kadar büyük malzeme götürmüşüm ki akıl durur. Halk hikâyeleri, bütün Karagöz oyunları, on bin bilmece filan. Ben nereye elimi atsam müthiş malzeme var. Fakat bunu bir şeye oturtmak lazım, teorik temele, onu bilmiyorum. Sonra yavaş yavaş onları da öğrenmeye başladım. Öğrendikçe bu arşivin ne büyük bir hazine olduğunu gördüm. Mesele masal teorileri kuruyorlar. Beş tane masal okuyan çok akıllı bir Amerikalı, masal teorisi atıyor ortaya. Efendim, destanları inceliyor Albert Lord. Hemen bir teori, sözlü formüller teorisi filan. Ben bakıyorum, sözlü formüller teorisi Albert Lord'a göre manzum destanlarda var. Bizim halk hikâyelerine bakıyorum aynen var. Tekrar ediliyor klişeler. Bunları yazmaya başladım yavaş yavaş. Yazınca birdenbire ilgi başladı, çünkü kimse Türk Folkloru okumuyor, okutmuyor orada. Bir tek ben varım. Indiana Üniversitesi'ne de geçmişim. Çok önemli bir üniversite, Folklor Bölümü Amerika'nın en iyi folklor bölümü. Bütün iyi folklorcular oradan mezun. Alan Dundes, Robert George, bütün tanınmışlar, onlara *young Türk* diyorlardı, genç Türk diyorlardı. Sonra Alan Dundes bir yazı yazdı benim hakkımda. Diyor ki: "Aramızda gerçek bir *young Türk* var." *Young Türk* genç Türk'tür ya. "Biz ondan öğrendik" filan. Yavaş yavaş yazılarımı yayımlamaya başladılar. Sonra bir yıl ben Türkiye'ye geldim. Oradan şeye gittim, ta Posof'a kadar. Müdami'nin bütün hikâyelerini teybe aldım. Bir hikâyeyi evvela kahvede anlattırdım. Sonra Öğretmenler Birliği'nde anlattırdım. İkisini de kaydettim. Öğret-

men Birliği'nde anlatılan hikâye, öbüründen bir buçuk saat kısa. Bunu yazdım ben. Neden kısa? Dinleyiciler anlamıyor, bırakıp gidiyorlar, Müdami anlatırken. Yahut sevmedikleri bir konu, çoğu işitmemiş hikâyeyi. Bunu yazdım. Bir folklor kongresinde okudum. Dinleyici nasıl etkiliyor hikâye anlatımını?

Dinleyicilerin arasında bir böyle değerli çehreli, sakallı, elli beş yaşlarında, beyaz yüz-lü bir adam kalktı. İşte, “Basgöz” dedi -“Başgöz” diyemiyorlar-, “Ne kadar önemli bir iş yaptığınızın farkında mısınız?” Ben de herhalde farkındayım ki ta gitmişim Posof’a kadar, tek bildiğim şey. Meğer bu adam Alain Lomax’mış. Lomax büyük bir antropoloji bilgini. Elinde büyük bir Enstitü var, muazzam para var. Halk müziği uzmanı. İlk halk türkülerini Amerika’da o derlemiş. Bana dedi ki, “Sizinle bir kahve içelim, konuşmadan sonra.” Gittim, kahve içtik. Herkes meğer onun yanına gitmek için fırsat arıyormuş, Lomax bizimle konuşsa diye. Benim kahve içtiğim işitilince oo birdenbire ben çok meşhur oldum. Derginin editörü geldi bana dedi ki, “Sizin bu konuşmanızı yayımlayalım.” Ancak hikâyenin metni de eklendi buna. Bir kitapta da yayımlandı. Yüz yirmi sayfalık bir metin ve makale. Sonra Kanada’da çıkan bir dergi. Bu kitapta Linda Dégh’in makalesi var, Alan Dundes’in var, benim var. Bütün Amerika’nın folklorcuların makaleleri var. Kanada’da bir dergi tanınmış bir dergi, dedi ki: “Bu kitapta en iyi makale, İlhan Başgöz’ün makalesi.” Bu benim çok işime yaradı. Çünkü küçük bir maaşla başlamıştım ben Indiana Üniversitesi’nde. Her yıl bir zam veriyorlar, ama işte enflasyon zammı, küçük bir zam. Herkesten geldi. Bu yazıyı aldım gittim okulun Dekana-na “Böyle böyle” dedim. Bak benim için “Böyle” diyorlar. Bana büyük bir zam verdiler.

Ondan sonra ne yazdımsa artık hakikaten basmaya başladılar ve [19]87’de de galiba... Amerikan Folklor Cemiyeti’nin her yıl iki tane şeref üyesi seçerler... Onun adı, aşağıda benim odamda bir şey var duvarda, getirirsen gösteririm. Yan duvarda girer girmez küçük bir belge. Kapatın gelince açarız... Hangi seneymiş bu? Okuyabilir misin bunu? 1983. Anlatayım. Size göstereceğim. Nashville’de *American Folklore Society*’nin yıllık toplantısı yapılıyor. Her yıl, iki kişiyi *fellow* seçerler. *Fellow* bir nevi şeref üyesidir. Üç bin kişilik bir Amerikan Folklor Cemiyeti, yılda iki *fellow* seçerler ve genel toplantıda açıklanır bu *fellow* ödülü. Genel toplantıya gittik. Efendim, sekreter çıktı dedi ki, “Bu yıl iki *fellow* seçemedik, bulamadık iki kişi. Bir *fellow* seçtik.” Evvela çalışmalarını anlatılır, “Şunu yaptı, bunu yaptı” diye. Bu yeni fenomen çalışmalarını anlatacağım ama bileceksiniz, çünkü ondan başka bu konuda çalışan yok. O sene İlhan Başgöz’ü *fellow* seçtik.” Ben oturuyorum kenarda bekle-medeyim. Yanımda da Yıldıray diye bir öğrenci var.

Serpil Aygün Cengiz: Yıldıray Erdener mi Hoca’m?

İlhan Başgöz: Evet. Bir alkış koştum. Ben tabii ağladım, gözlerim yaşardı. Beklemediğim bir şey. Böylece beni *fellow* seçtiler. Bu da işte verilen *fellow*, Amerika Folklor Cemiyeti’nin *fellow* seçildiğime dair belgedir. Yani atmıyorum kafadan. Ondan sonra artık, Tanrı, “Yürü kulum” dedi. En önemli toplantıya davet ettiler. Ben hepsine gittim. İyi bir konuşma yaptım. Sonra yayımladılar. Yayın listem sizde var mı?

Serpil Aygün Cengiz: Gönül Pultar’la yaptığınız söyleşi kitabının arkasında yayın listemiz var.

İlhan Başgöz: Tamamı var şimdi. Ondan sonra da çıkan bazı makaleler var. Ben onu size *e-mail* ile göndereyim. İsterseniz kullanırsınız.

Serpil Aygün Cengiz: Olur Hoca'm tabii, çok seviniriz.

İlhan Başgöz: Kitaplar, dergiler var, yazılar filan. Sonra, Sovyetler Birliği'ne davet ettiler beni. Toplantı için. O uzun bir hikâye. Norveç'e gittik, Norveç'te bir toplantıya katıldık. Alan Dundes da burada. Bir resim çektirdik Alan Dundes ile. Ben sonra o resmi kendisine yolladım. Arkasına yazdım. "Alan" dedim, "Benimle resim çektiğin için sen de artık meşhur oldun." Çok gülmüş. Çok tatlı bir adamdı Alan, fevkalade akıllı. Genç yaşta gitti maalesef. Ondan sonra her yıl yazdığım yazı bayağı ses getirdi. Şeylerle ilgili bir makale yolladım, daha geniştir. Yani konudan sapmalar, bir masal bir hikâye anlatılırken, hikâyeci başlıyor bir yerde kendi hakkında konuşmaya. "Efendim" diyor, geçmiş zamanı anlatıyor. "O vakit" diyor, "Esnaf teşkilatları vardı, loncalar vardı. İşte şöyle iyiydi, böyle iyiydi, bilmem ne, şeyhi vardı onun, geleceği bilirdi. Bir gün dedi ki, bir kuru kafa kelle kebabı beş liraya satılacak." Şimdi bak geçti beş lira elden geçti, biliyordu. Bu tip şeyler katıyor.

Birisinde turistlerden bahsetti hikâye anlatan. Kesti hikâyeyi şimdi dedi, "Bir akli evveller var" dedi, "Türkiye'ye turist gelmesin diyorlar" dedi. "Niye gelmeyecekmiş? Çünkü bizim ahlakımız bozulmuş." dedi. "Ulan ne ahlakın var ki ne bozulsun senin! Turist geliyor, ne yapıyor? Paslı anahtar alıyor, eski bir kilit alıyor. Bunları toplayıp dünya kadar para bırakıyor bize. Bırakın gelsin, bırakın gelsin, aptallık etmeyin" dedi. Bu tip şeyler var. Bunlar çok önemli bir şey, kimse tespit etmemiş. Yani masalı tespit ederken, hikâyeyi tespit ederken bunu da geçmişler. Olur mu? Önemli. Yani, tarihi hikâyeyi, geçmişini anlatan hikâyeyi, bunlar bugünün sosyal çevresine getirip oturtuyor. Hikâye böylece bugünün hikâyesi oluyor. Yahut, kahvehanenin hikâyesi oluyor. Sonra en ayıp, en müstehcen şeyleri buralarda söylüyor hikâyeciler. Bir kızdan mı bahsediyor, tamam, "Allah" diyor, "Bir kirpik vardı işte, bir meme vardı" falan. Dinleyici de çok hoşlanıyor, "Yaşa, devam et" filan. Erkek dinleyici çünkü, kadınlar yok. Bu seviye mutlaka tespit edilmeli, çünkü yepyeni bilgiler veriyor bize. Müdami kendinden bahsederken "O da benim gibi şaşkınım biriyim" derdi. "Hastanın biriyim" derdi. Hastaydı, çünkü şeker hastalığı vardı. Onlar bize hikâyecinin kişiliğini tanıtıyor. Çünkü folklor denen olay; bir anlatan, bir dinleyen, bir de geleneksel metinden oluşuyor. Bunların hiçbiri değişmez değil. Anlatan, hikâyeyi anlatan, dinleyicinin neler istediğini daima böyle kolluyor. Eğer bir şeyden hoşlanmazlarsa onu es geçiyor. Yok, çok hoşlandılar mı onu uzatıyor. Yani her istediğini de söyleyemiyor, çünkü hoşlanılmayabilir. Sarıkamışlı bir âşık vardır. O bir gün âşıkların hikâyesini anlatıyor Erzurum'da. Fukara bir âşık, zengin bir kızla -Şahsenem'le sonunda evleniyor. O kadar ısrar ediyor ki fukaralık ve zenginlik üzerinden. Dinleyiciler kızıyor: "Ulan defol buradan! Gelip seni döveceğiz, sosyalist propagandası yapıyorsun sen" diyorlar. Bir denge kurmak zorunda. Dinleyici etkiliyor anlatanı. Şimdi diyorsunuz ki, Kerem'in meşhur hikâyesini çok anlattın. Kerem, Kerem ile Aslı hikâyesinin sonunda yanarak ölür, çünkü Aslı bir Ermeni kızdır. Kerem bir Müslüman Şah'ın oğludur. Rüyada birbirlerine âşık olurlar. Ermeni kaçırır kızını, vermek istemez. Kerem, bunu arar yedi sene. Yedi sene sonra Halep'te buluşurlar. Yalnız Ermeni keşiş kızına bir entari giydirmiştir kırk düğmeli. Kerem sabaha kadar bu düğmeleri çözmeye uğraşır. Otuz dokuzunu çözüncü tekrar otomatik olarak düğmeler kapanır. Zavallı Kerem sabaha kadar uğraşır. Sabaha karşı bir bakar ki Tan yıldızı doğuyor. "Aaah" der. Ağzından bir ateş çıkar, Kerem yanar, külleri dağılır etrafa. Aslı da tam o vakit Kerem'e âşık olur. Külün başında kırk gün bekler. Fakat kırk birinci gün küller artık darma-dağınık olmuş, Aslı saçını süpürge yapar. Külleri toplayıp bir araya getirirken bir tane çingı

kalmış küllerin içinde. Aslı da saçlarından tutuşur, yanar. O da ölür, külleri kavuşur, öbür dünyada işte düğünleri olacak. Anlatıcı bir âşık, tam burayı anlatırken Kerem'in yanacağı yere gelmiş, dinleyicilerin arasından birisi fırlıyor. Tabancayı çekiyor. "Ulan" diyor, "Sen Kerem'i öldürürsen ben de seni öldürürüm." Ne yapsın anlatan tabii, "Yok yok" diyor, "Birazdan Hızır gelecek merak etme" diyor. Hızır'ı getiriyor. Kerem ile Aslı'yı tekrar canlandırıyor ve düğünlerini yapıyor. Bu âşığa, "Kerem'i yakmayan âşık" derlermiş. Yüz elli sene evvel olmuş. Başka bir hikâyede de yine aynı noktaya gelince zengin bir adam: "Âşığa söyleyin" demiş, "Öldürürse eğer ben onun canına okuyacağım, döveceğim. Öldürmezse de yüz altın vereceğim." Tabii âşık yüz altını tercih etmiş, böylece Kerem yaşamış. Bu etki biliniyor. Benim Müdami ile yaptığım araştırmada o kadar açık meydana çıktı ki bu. Hikâyede türküler değişmez. Müdami türküleri de değiştirdi öğretmenlere anlatırken, hani onlar yenilik dili seviyor filan ya. Bir türkü var hikâyede. "Ben bir güzel hanımı gördüm bilmem nerde..." filan. Öğretmenler Birliği'nde anlatırken: "Ben bir güzel bayan gördüm" diyor. Ben bunları tek tek tespit ettim. Sonra unuttum bir yerde. Sordum Müdami'ye: "Unutursam ne olur? Tuhaf olmaz mı?" "İlhan Bey" dedi, "Unutursan" dedi, "Aynı kafiyeye dörtlük yazar oraya korsun dedi. Eğer ki seninki onunki kadar güzel olursa, herkes birşey demez, ama güzel olmazsa hoşlanmazlar" dedi. Bir gün [Âşık] Seyrani bir hikâye anlatıyor Kars'ta. Köroğlu hikâyesi, pardon yaralı Mahmut hikâyesi anlatıyor. Yaralı Mahmut hikâyesi uzun bir hikâyedir. Fakat bu, bir akşamda bitiriyor. Dinleyicilerin arasında bir Azerbaycanlı var, hikâyeyi çok iyi biliyor. Hikâye bitince diyor ki: "Evladım, sen bunu anlattın ama bu yaralı Mahmut, galiba sizin köyde bir Mahmut varmış, o yaralanmış onun hikâyesini anlattın. Bu hikâye bir haftada bitmez." diyor. Bunun üzerine çok fena oluyor anlatan, Seyrani. Hemen bırakıyor, çıkıyor, hastalandım diye, çok mahcup oluyor. Gidiyor, Müdami'yi buluyor. Müdami'nin yanında on beş gün, yirmi gün, yahut daha fazla dolaşiyor. Hikâyenin doğrusunu öğreniyor. Ondan sonra anlatmaya başlıyor. Yani dinleyici bir yerde böyle kontrol ediyor anlatanı. Tabii hikâye de değişiyor; dinleyiciye göre. Yazılı değil ki, hikâye değişiyor, anlatan değişiyor, dinleyici değişiyor. Bu üçünün arasında ancak bir denge olduysa iyi bir performans oluyor. Onu öyle diyorlar.

Serpil Aygün Cengiz: Hoca'm, bugün Türkiye'de halkbilim alanında ne çalışılmalı, sizce öncelikli konular nelerdir, bugün 2015'te?

İlhan Başgöz: Bir zaman Köprülü kontrol etti bütün halk edebiyatı çalışmalarını, Fuat Köprülü. Herkes şamanlıktan buluyordu kaynağını filan. Şimdi değişik bir yol seçildi. İki dergi çıkıyor. Ben *Folklor/Edebiyat* dergisinin son sayısını gördüm. Genç arkadaşlar gayet iyi. Yani lisan bilenler takip ediyorlar yeni yayınları. İşte halk edebiyatı ile sosyal çevrenin ilişkileri, halk edebiyatı-sosyoloji, halk edebiyatı-etnoloji. Bu konular üzerinde gerçekten çok iyi makaleler okudum ben. Onun için çok ümitliyim yeni nesilden... Teker teker hatırlamıyorum hangi konuları işlediklerini. Ama artık klasik metni tetkik ediyor, âştığın şiirlerini alıyor, yanına da bir biyografi katıyor, işte sana bir kitap oluyor. Artık bu devir bu iş.

Serpil Aygün Cengiz: Hoca'm, halk edebiyatı ile halkbilimini özdeş mi görüyorsunuz, yoksa bir alt dalı mı?

İlhan Başgöz: Halkbilimini "folklor" karşılığında kullanıyorum. Biliyorsun; halkbilimi, folklorun sözlü olan, sözle anlatılan kısmıdır, masaldır, hikâyedir, bilmececi, atasözüdür. Folklor daha geniş. İnanışları içine alır, törenleri içine alır, biliyorsunuz siz bunları. Onun için "halkbilimi" deyince halkbilimi ve halk edebiyatını katmak icap ediyor. Yahut "halkbilimi" deyince

okuyucu anlıyorsa eğer “Bunun içinde halk edebiyatı da var,” sorun yok. Ama bazen böyle bir karışma oluyor, bunun için tüm üniversitelerde halkbilimi-halk edebiyatı programları var şimdi.

Serpil Aygün Cengiz: Amerika’daki bu ayırım nasıldı?

İlhan Başgöz: Amerika’da “folklor” derler genellikle. Hem folklorun acemisi adına hem de folklor çalışanları için *folklore studies* diyorlar, yahut *Folklore Institute* diyorlar. Edebiyata da *folk literature* diyorlar, ama bu İngilizce’de *literature*, “yazılı” demek, “litera”dan geliyor, Latince.

Hâlbuki folklorun sözlü olan tarafı da var, “yazılı yazılı edebiyat” oluyor. Onun için şimdi değiştiriyorlar. *Verbal art* diye, “sözlü sanat” diye bir şey teklif ettiler. Pek tutmadı ama. Yani “folklore” devam ediyor. Yalnız folklor araştırmaları folkloristik [*folkloristics*] de diyorlar şimdi. Öyle bir şey var, ben pek tutmadım. Türkiye’de Türkçe’ye de sokmadım. Yeteri kadar yabancı şey var yani. Bir de “folkloristik” katmayalım dedim.

Serpil Aygün Cengiz: Indiana Üniversitesi’nde antropoloji-etnoloji çalışanlar ile folklor çalışanların iletişimi nasıldı?

İlhan Başgöz: Folklor çalışanların bir kısmı antropolojik bir yaklaşımla çalışıyorlar, sosyolojik bir yaklaşımla çalışıyorlar, sosyolojik bir yaklaşımla çalışıyorlar. Onun için bunları birbirinden ayırmak zor ama, antropoloji bölümü de var, sosyoloji bölümü de var. Folklorcu bunlardan birisini seçebiliyor, yalnız metin üzerinde çalışmak, talim yapmak pek tutulmuyor. Ancak linguistik analizler yapıyorlar. Efendim işte, kafiye şurada, halk şiiri diye bir şey geliyor, yani halkın şiir anlayışı nedir? Etno-müzikoloji, o etno-linguistik filan. Eğer bir metnin içinde halkın kafiyeli gördüğü yahut şiir saydığı bir şey varsa onu şiir sayma şeyi var. Daha çok linguistik ağırlıklı şeyler. Ama ben hep sosyolojik analizler yaptım, bu var, tüm çalışmalarda var. Ama gittikçe daha soyut bir hale geliyor, folklor araştırmaları.

Serpil Aygün Cengiz: Nasıl?

İlhan Başgöz: İyi folklorcular Bölüme gelmiyorlar artık. Eskiden iş bulmak kolaydı Amerika’da, folklorcular 1960’larda kolayca iş buluyordu. Şimdi çok zor. Yani işsiz folklorcular grubu ortaya çıkıyor. Müzecilik var şimdi, *folk museum*, müzeler var. Ama yakında onlar da dolacak. Onun için iyi beyinler folklorla gelmiyorlar. Tıbbı gidiyor, mühendisliğe gidiyor, kimya’ya gidiyor filan. Genellikle yalnız folklorlarda değil, sosyal bilimlerde bir çöküntü var. Büyük büyük şeyler gelmiyorlar. Sonra Avrupa’ya göçtü yani bu tip araştırmalar. Şimdi Viyana’ya filan orada filan yapılıyor, Viyana’da kalmadı. Ben alıyorum *Folklore* de rgisini, hiçbir dişe dokunur makale bulamıyorum.

Serpil Aygün Cengiz: Amerika’dan emekli olduktan sonra, Türkiye’de hem Bilkent’te hem Van’da Yüzüncü Yıl Üniversitesi’nde çalıştınız.

İlhan Başgöz: Amerika’dan emekli olunca doğrudan doğruya Bilkent’e geldim ben. Talât Halman davet etti. O da rahmetli oldu. Sonra bazı olaylar çıktı. Devlet beni bir konuşmaya davet etti. Gittim. O meydanda bir grup gelmiş beni karşılamaya. Kim olduklarını söylemişler, ben işitmiyorum. Bir kısmının profesör olduğunu işitmişim. Hemen yanımda bir adam var. Gayet sakin konuşuyor filan. Kendi halinde. Biraz gittikten sonra “Siz kimsiniz?” dedim. “Ben Rektörüm.” dedi. Çok mahcup oldum. Orada tam 2009’a kadar çalıştım. Yani dokuz, on yıl çalıştım. Sonra değişmeler oldu, yeni rektörler geldi, üniversitenin havası değişti. Ben de bu büyük zelzeleden bir ay evvel, “Şark hizmetim bitti” diye Ankara’ya geldim. Ondan

sonra bir kere ODTÜ'ye gelmeye başladım, yılda bir sömestr, yine devam ediyorum, her yıl bir sömestr geliyorum. Bir sömestr Amerika'ya gidip çalışmalarına orada devam ediyorum.

Serpil Aygün Cengiz: Hoca'm, seneye baharda yine ODTÜ'ye gelme planınız var değil mi? Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde de, bize de ders verseniz?

İlhan Başgöz: Kuzum, şimdi ben...

Serpil Aygün Cengiz: Kayda geçiyor, Hoca'm! (Gülüşmeler)

İlhan Başgöz: Bu yıl bu sömestr bir Eğitim Fakültesinde ders veriyorum, bir de orada ODTÜ'de. Gelecek sene baharda neden olmasın? Olur ama seminer gibi bir şey olsa hani.

Serpil Aygün Cengiz: Siz nasıl arzu ederseniz.

İlhan Başgöz: Her gün, haftada üç dört gün ders değil; bir gün iki saatliğine bir seminer yapalım.

Serpil Aygün Cengiz: On beş günde bir de olabilir belki.

İlhan Başgöz: On beş gün değil, bir seminer olur, çünkü yoruluyorum artık. Bayağı yoruluyorum.

Serpil Aygün Cengiz: Bunu Hoca'm biz sizden söz aldık diye kabul ediyoruz, olur mu?

İlhan Başgöz: Andım olsun. Yalnız kaydedin bunu. Ben unutmuyayım. Unutturmayın bana e-mail atın, "Hoca'm probleminizi bildirmeniz lazım, önsözünüzü göndermeniz lazım" deyin.

Biz bir dernek kurduk, İlhan Başgöz Halkbilim Derneği diye. Bu kanunı sınırlar içinde kurulmuş üniversiteyle alakası olmayan bir dernek. Bütün halk edebiyatıyla ilgili arkadaşlar üye olabilirler. Küçük bir aidat var, senede elli lira mıdır nedir? Öyle bir şey. Şimdi de sitemiz oluyor, İnternet sitemiz. Bütün çalışmalarımı ben o siteye koyuyorum. Orada üye olan her arkadaş bunu rahatça okuyacak ücretsiz, parasız. Hepinizden rica ediyorum, katılın. Sonra toplantılar tertip edeceğiz, seminerler tertipleyeceğiz, yayınlar yapacağız inşallah. Böylece bir araya gelelim istedik. Ben pek yaşlandım, ama çok faal kurucu meclis üyeleri var, onlar götürcekler bu işi. Benim de orada dediğim gibi heykel gibi tutacaklar, Onursal Başkan filan diye. İlerleyen haftalarda sonlanabilir. Oraya ben bir şey koyacağım ki sizi çok ilgilendirir. E-book [e-kitap] diye şimdi bir book modası var. Amerika'da bir adam böyle bir üniversite kurmuş. Benden *syllabus* [ders içeriği] istedi. Bütün folklor konularını kapsayan *syllabus*. Onun bir formu var: 1) Bu tür nedir? 2) Nasıl izah edersiniz?

3) Buradaki yayınlar hangileridir filan. Ben ona etraflıca bir *syllabus* hazırladım. Türk folklorunun bütün konularını içine alan ve ona çok iyi para verdim onun için. Onu siteye koyacağız, bizim derneğin sitesine. Yani benim sizin dersinizde söyleyeceğim konuların çok büyük bir kısmı orada İngilizce. Siz zaten İngilizce biliyorsunuz, faydalanacaksınız. İnşallah o hafta benim kitabım da çıkar, *Türk Folkloruna Giriş* diye hazırladım ben. Onun da eli kulağında bitti bitecek. Onu da İş Bankası basacak. Yani siteye muhtaç olmaya lüzum kalmadan kitaplarımızı görebilir: *Türk Folkloruna Giriş 1 -Halk Edebiyatı*. İkincisi de öbür konular olacak, ama onları pek yazmaya vaktim olmayacak galiba. Pek istekli değilim.

Serpil Aygün Cengiz: Hoca'm, biz bugünkü görüşmemizin de kurgusunu yaptıktan sonra size görüntüyü, videoyu veririz. Belki onu da siteye koyarsınız.

İlhan Başgöz: Tabii tabii koyarız. Site senindir. (Gülüşmeler)

Serpil Aygün Cengiz: Öğrencilere adresi veririz, böylece siteye de girerler.

İlhan Başgöz: Güre [Folklor Yaz Okulu] devam edecek o vakit, derneğe devredilecek.

Solmaz Karabaşa: İnşallah, çok istiyorum ben.

İlhan Başgöz: İstiyorum artık, sizler iteleyin beni.

Serpil Aygün Cengiz: İlk [folklor] yaz okulu çok güzeldi, Hoca'm, Halil İnalçık gelmişti, Jennifer Petzen vardı.

Meryem Karagöz: Evrim Hanım'ın sitesi var, Hoca'm, orada fotoğraf koymuş. O, oraya ait galiba.

Serpil Aygün Cengiz: O ilki değildi.

İlhan Başgöz: Kimdi o? Kültür Bakanlığı'ndan bir arkadaş gelmişti. Sonra o hâlâ Kültür Bakanlığı'nda çalışıyor.

Serpil Aygün Cengiz: Birkaç kişi vardı Hoca'm, Kültür Bakanlığı'ndan. Öcal Oğuz Hoca uğramıştı kursa, hatırlıyorsunuz değil mi?

İlhan Başgöz: Evet, Öcal Oğuz oradaydı. İlk derslerde onların hepsi gelmişti.

Serpil Aygün Cengiz: Cengiz Bektaş.

İlhan Başgöz: Üç beş ders sonra onlar dediler ki "Hoca'm, siz çok yerli bir hocaymışsınız!" (*Gülüştürmeler*) Ne bekliyorlarsa artık...

Serpil Aygün Cengiz: Çok güzeldi. Henry Glassie, hocamız olmuştu, Cengiz Bektaş, o gelmişti.

İlhan Başgöz: Halil İnalçık gelmişti. Halil Bey çok hasta artık, yürüyemiyor...

Solmaz Karabaşa: Hoca'm, ben bir şeyi merak ediyorum. Şimdilerde çok duyulur oldu. UNESCO'nun bir sözleşmesi var, *Somut Olmayan Kültürel Miras'ın Korunması* diye. Nasıl buluyorsunuz ve değerlendiriyorsunuz bunu?

Serpil Aygün Cengiz: *Somut Olmayan Kültürel Miras'ın Korunması*, SOKÜM çalışmalarını takip edebiliyor musunuz?

İlhan Başgöz: Bu iyi bir girişim, yani çok iyi bir girişim.

Solmaz Karabaşa: UNESCO'nun bir sözleşmesi biliyorsunuz, peki sözleşmedeki perspektifi nasıl değerlendiriyorsunuz merak ediyorum

İlhan Başgöz: Bu perspektifi hazırlayanlar kuracak etraflıca. Yani maddi kültür nedir, mezar taşları vardır, duvar yazıları vardır, mezar taşlarının yazıları vardır, sonra halk sanatı vardır. Boyalardan tutun da, Karagöz'ü de içine sokmuşlar bunun. İyi, hiç fena değil. Yalnız bir yanlışlık yapmışlardı. Ben düzelttim onu, şey diyorlar... Karagöz'ün suretleri neden yapılır?

Solmaz Karabaşa: Deriden.

İlhan Başgöz: Hayır, "Deri" demiyorlar.

Solmaz Karabaşa: A yok!

İlhan Başgöz: "Kartondan yapılır" diyorlar herhalde, emin değilim. Ertuğrul Günay'ın, Bakanın yanına gittim, dedim ki "Bunu düzeltin, böyle bir şey yok." Sonra bazı Karagözcülerin isimlerini galiba yanlış kaydetmişler filan, onları düzelttim. Amerika'da vardır onun bir merkezi. Bize yakın bir üniversitede, UNESCO'nun, onlarla temas ettim.

Karagöz Müzesi'ni kapatıyorlarmış...

Solmaz Karabaşa: Bursa'da?

İlhan Başgöz: Öyle bir haber çıktı. Ben alarm oldum hemen, oraya bildirdim, Amerika'daki merkeze. Onlar derhal yayın yapmaya başladılar. Yani bütün dünyada "Aa bu kapatılmaz, bu kültür mirasıdır" filan. Meğer kapatılmıyormuş, yalnızca yeri değiştiriliyormuş, bir yerden başka bir yere değiştiriliyormuş, onu yanlış anlamışlar. Adamlar bizden daha çok uğraştılar, o müze kapatılmaz diye. Ben biliyorsunuz, Hayali Küçük Ali'nin bütün oyunlarını görüntüledim. Sonra onu şey yayımladı, Görsel Sanatlar Birliği filan diye öyle bir şey var, orası...

Serpil Aygün Cengiz: Hoca'm, son olarak, Atatürk'ün siz öğrenciyken Sivas Lisesi'ni ziyaretini sizin ağzınızdan kayda almamız için bize bu olayı da anlatır mısınız?

İlhan Başgöz: Sivas Lisesi'nin 4-A sınıfında öğrenciyim. 1937 olacak. Atatürk'ün ölümünden bir yıl evvel, dersimiz bir yıl evvel[di]. Bize dediler ki, "Atatürk geliyor Sivas'a." Hadiii hepimiz toplandık, Sivas istasyonuna yığıldık. Halk da birikmiş, bir kıyamet istasyonunun önünde, küçük bir meydan vardı, orası. Tren geldi. Atatürk istasyonun kapısından çıktı. Halı sermişler, meydandan İstasyon Caddesine kadar. Atatürk halının üzerinden yürümedi. Taşların üzerinden yürüdü. Biz de dedik ki "Görüyor musun? Yüzlerine vurdu Atatürk, taşın üstünde yürüdü." Sonra biz döndük okula. Atatürk, Kültür Merkezi binasına gitmiş, orada görüşmeleri yapmış. Dönerken dediler ki "Atatürk lisemize uğrayabilir." Çünkü lisede Sivas Kongresi toplanınca, onun yattığı odayı müze olarak saklıyorlar hâlâ Sivas Lisesi'nde.

Hocamız, Ömer Bey, matematik hocamız, dersimiz de matematik. Biz ona şey deriz, *Değnekli Ömer* yahut da *Rezil Ömer*. (*Gülüşmeler*) O vakit Sivas Lisesi yeni açılmış, bıyıklı bıyıklı böyle yirmi beş, otuz yaşında öğrenciler var, *dayı* derler onlara Sivas'ta. Tıpkı Erzurumluların dadaşı gibi dayılar var. Ömer Bey, müdür, lisede bastonunu çeker, akşamları kahvelere gider. Öğrencinin kahveye gitmesi yasak. Katar önüne öğrencileri, bastonla mukavemet edeni döve döve götürür, evine bırakır Ömer Bey. Aileler çok memnun, değnekliliği buradan kaldı, *Değnekli Ömer* deriz. Rezilliği de başka bir yerden. (*Gülüşmeler*) Sivas'a bir tiyatro kumpanyası geldi. Bize dediler ki "Öğrencilere yüzde elli tenzilat yapacaklar biletle." Biz de tiyatro kumpanyası görmemişiz, Sivas'a gelmez öyle şeyler. Hadi toplandık gittik. Tiyatro binası lisenin karşısındadır. Ömer Bey de bekar, lisede bir odada yatar. Toplandık biz de öğrenciler. Eee biletlerin hepsi satılmış tam fiyatla. Kapı kilitli bizi almıyorlar. Gürültü ediyoruz "Böyle şey olur mu ya, nedir? Nerede idareci?" filan. Ömer Bey görmüş, koşa koşa geldi. Golf pantolon giyerdi elinde baston, "Ne var çocuklar?" dedi. "Hoca'mi böyle böyle bize söz verdiler, yarım fiyatla bilet verecekler." O da sordu soruşturdu, "Yok mu kimse filan, niçin böyle yapıyorlar, kimse yok?" Parmaklıkları geniş kapı var. "Yüklenin çocuklar kapıya" dedi. Kapıya yüklendik, kapı açıldı. Biz bedava girdik içeri. Yer yok tabii, ayakta seyrettik ama bedava seyrettik. Tiyatrodan benim aklımda kalan göbekli göbekli hanımlar, dudakları çok boyalı göbek attilar. Yalnız onu hatırlıyorum. Başka bir şey hatırlamıyorum. Rezilliği de buradan gelir. (*Gülüşmeler*)

Dersimiz Ömer Bey'in dersi, Rezil Ömer'in, çok da döver, müthiş döver öğrenciyi. Kapı açıldı. Evvela Sabiha Gökçen girdi içeri, resimlerinden tanıyoruz onu. Arkasından Atatürk. Arkasından bir sürü milletvekili, bakan filan sınıfı doldurdular. Hepimiz heyecandan böyle titriyoruz. Derlerdi ki "Atatürk'ün gözüne bakamazsın, insanı çarpar." (*Gülüşmeler*) Evvela kor-

ka korka yavaş yavaş baktık böyle. Gördük ki çarpılmıyoruz. Rahat rahat baktık. (*Gülüşmeler*)

“Dersiniz ne?” dedi. “Hendese.” Ömer Bey, Rezil Ömer’in dersi. Bir öğrenci el kaldırdı. Sınıfın en soğukkanlı kızı, adı Saadet. Nereden hatırlıyorum Saadet’i? Şeyi öğrenmişiz, Bethooven’in 9. senfonisinin bir korosu var. (*İlhan Başgöz şarkıyı söyleyerek*) “Bu yol bizi Saadet’in kucağına götürür. Gözyaşları eridi hayat neşe verdi.” (*Gülüşmeler*) Kızcağızı nerede görsek karşısına geçeriz. Sırta sırta “Bu yol bizi Saadet’in kucağına götürür.” Onun için hiç unutmuyorum Saadet’in adını. Kaldırdı tahtaya. “Geçen ders ne okudunuz? İki üçgen nasıl eşit olur? Çiz iki tane üçgen.” dedi. İki üçgen çizdi kız. Kenarları *alfa-beta-gama*, *alfa1-beta1-gama1* yazdı. “Ne onlar kızım?” dedi Atatürk. “Alfa, beta, gama.” dedi. “Peki Türk alfabesi, Türk harfleri kâfi gelmiyor mu?” dedi. “Niye Yunan harflerini kullanıyorsun?” Kız şaşaladı, “Hocamız öyle gösterdi” dedi. Ömer Bey’i çağırdı, Ömer Bey dikildi karşısına. Bize öyle geldi ki biz onun önünde nasıl titriyorsak, Ömer Bey de öyle titriyor. (*Gülüşmeler*) Ömer Bey’e sordu: “Neden Yunan harflerini kullanıyorsunuz?” Ama bak o ne yaptı, dedi ki: “Bakanlık bize bir kitap gönderdi. Orada alfa, beta, gama yazıyor. Biz onun için yazıyoruz.” “Getir kitabı” dedi. Kitap geldi. Hakikaten alfa, beta, gama. O sayfayı yırttı Atatürk, kitabı yere attı. Gitti parmaklarıyla alfa, beta, gamayı sildi, *abc* yazdı, *a1-b1-c1* yazdı. Sonra anlattı, “Çocuklar” dedi, “Siz şanslı bir kuşaksınız. Bak biz bunlara ‘Müselles-i Mütessavivüssakeyn’ derdik, ‘eşit kenarlı üçgen’. Siz ‘üçgen’ diyorsunuz, ne iyi” dedi. “Bugünlerin kıymetini bilin” filan dedi. Sonra çıktı, müze olan odasına gitmiş. Bir demir karyola, bir tahta masa gayet basit. Karyolayı sallamış. “Ben burada yatarken gıcır gıcır ediyordu, sağa sola dönemiyordum.” demiş. Yine gıcırdamış o şey, karyola. (*Gülüşmeler*) Ondan sonra yolcu ettik. Bir yıl sonra da, voleybol oynuyorduk bahçede, haber geldi ki Mustafa Kemal Atatürk ölmüş. Ne kadar ağladık, ne kadar ağladık... Ve böylece Atatürk’ün benim anılarımda çok önemli bir yeri var Sivas Lisesi’nde.

Notlar

- 1 İlhan Başgöz’ün sözünü ettiği kitabı *Gemerek Nire Bloomington Nire – Hayat Hikâyesi* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları’ndan 2017’de çıktı.